VASILE PÂRVAN -AROUND THE NOTION OF STATE

Petru Dunca, Claudiu Holdiș
Prof., PhD., Technical University of Cluj-Napoca, PhD. student, Technical University of Cluj-Napoca

Abstract: Our existence moves between the individual and the society. The state organizes the lives of the nations. Human society can not be conceived without a functional organization. Individual life is a gift of the gods who protect the state. Vasile Pârvan saw the indestructible connection between man and society between the individual and his peers. Laws, justice in itself, human society are something of a natural nature. Starting from the analysis of the Greek history of the Euxin Pontus, Parvan transposes his own reflections on the political philosophy.

Keywords: human society, functional organization, laws,justice, political philosophy

Vasile Pârvan a fost un gânditor și un istoric remarcabil. El s-a aplecat asupra istoriei și protoistoriei neamului românesc, preocupările sale fiind însă mult mai profunde. El dezvoltă o filozofie a istoriei cu ample ramificații și interpretări deosebite. ,,Opera sa de filosofie a istoriei este realizată într-un verbiaj abscons, greu accesibil şi redactată indescifrabil în multe părţi”[1]. Amprentele durerii personale, în urma decesului soției și copilului său, se vor reverbera în tragice note abisale, asupra tuturor scrierilor sale. Astfel tocmai această durere personală ,,se sublimase şi se cristalizase în poemele în proză elegiace din *Memoriale* şi în ceţuri de teoria cunoaşterii”, dar ,,*Getica*, operă monumentală de sinteză a protoistoriei şi arheologiei române”[2], rămâne un adevărat sistem de referinţă în cultura românească. ,,În monografia despre *Marc-Aureliu,* în *Memoriale,* este aderenţa intimă, organică, la stoicismul elino-roman. Excrescenţele retorice sunt de la Cicero, marele orator. În Vasile Pârvan avem un filosof valah, de factură antică precisă, cu morala strictă a stoicilor, cu aceleaşi meditaţii pustiitoare asupra destinului nemilos, cu frugalitatea şi dorinţa jertfei pentru cetate şi datoria de conştiinţă împlinită prin imolarea Eului”[3].Filosofia politică a constituit de asemenea o preocupare majoră a gândirii pârvaniene. Savantul român a ajuns la concluzia că este necesară o adâncă analiză asupra conceptelor şi fundamentelor care conduc şi ghidează viaţa politicului. Teoria filosofică a politicului, poate fi abordată la Pârvan, atât din perspectivă deductiv-nomologică, cât şi funcţionalistă[4]. Din păcate gânditorul român nu va apuca să ducă demonstraţia până la capăt. Cum am mai arătat, Pârvan a fost un cunoscător al filosofiei anticilor, iar meditaţiile lui Socrate, Platon sau Aristotel în legătură cu statul nu îi erau străine. Asemenea lui Leo Strauss(1899-1973), Pârvan vedea în

[1] Petre Pandrea, *Soarele melancoliei”,* București, Editura Vremea, 2005, p. 7;
[2]ibidem
[3]ibidem
[4] Din perspectiva deductiv-nomologică, explicarea unui fenomen se face supunându-l unei legi generale; potrivit abordării funcţionaliste, aceasta presupune a arăta ce funcţie îndeplineşte respectivul fenomen în societate, contribuţia pe care acesta o are în înţelesul mai larg a societăţii (vezi Adrian Miroiu, *Introducere în filosofia politică,* Iaşi,Editura Polirom,2009, p. 16-18)

BDD-A29676 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:29 UTC)

centrul filosofiei politice ,,Cetatea şi Omul". Sintagma aceasta ,,sugerează în mod explicit şi subiectul scrierilor de filosofie politică ale clasicilor"[5]. Viaţa politică reprezintă pentru Pârvan un domeniu extrem de larg şi delicat totodată în abordare. El vede diferitele dezvoltări şi dimensiuni ale politicului, analizându-le în diferitele epoci istorice. Ernst Cassirer (1874-1945), arăta că nimeni ,,n-ar rezolva o problemă tehnică sau una ştinţifică prin metodele recomandate şi aplicate în soluţionarea problemelor politice". În cazul problemei tehnice, ,,nu putem alege decât o metodă raţională". Domeniul gândirii raţionale se extinde ,,în mod constant" şi mereu ,,asistăm la noi şi nemaiântâlnite victorii ale cunoaşterii ştiinţifice şi tehnice". În ,,viaţa practică şi socială a omului, gândirea raţională pare să fi fost irevocabil învinsă"[6]. Cassirer desparte în mod clar filosofia politică de elementele fantasticului şi ale mitului, mergând pe linia unei riguroase analize a vieţii politicului.[7]. Pârvan va vedea o adevărată legătură care transcede dincolo de imensitatea absolutului, între viața individuală și conceptul de stat. Mai exact Statul și Eul sunt legate prin forme nevăzute dar trainice. Se vede aici în mod clar influența pe care Platon a avut-o asupra lui Pârvan. La filozoful antic, Socrate este cel care ne introduce în Kallipolis, în orașul – suflet sau cetatea dreptă[8]. De aici pornește politicul, care ca sistem de guvernare, va desfășura în cădere încă patru forme. Astfel vom avea: constituția dreaptă, timocrația, oligarhia, democrația, tirania, toate acestea născându-se din caracterele oamenilor[9]. Potrivit lui Platon, vor exista tot atâtea caractere dominanante în ceea ce-i privește pe oameni[10]. Mai departe, același Platon arăta că și în această ordine a Kallipolis-ului există două forme, părți componente ale aceleiași figuri morfologice: ,, acel sistem de guvernare pe care l-am descris este unic, dar el ar putea fi numit în două feluri : dacă printre cârmuitori unul singur ar avea o poziție aparte, sistemul s-ar numi regat, dacă ar fi mai mulți –aristocratie,[11]acestea reprezentând același sistem de guvernământ. O problemă va apărea aici. Una care trebuie amintită. Dacă este o constituție ideală, sau un stat ideal, atunci declinul nu-i este propriu. Explicația pe care o oferă Platon ar fi că ,, nici o formă de stat dintre cele existente acum, nu este demnă de natura filosofului . Iată de ce, ea se frânge și se alterează"[12]. Același Platon arăta că mitul trebuie să dispară din viața politică, datorită caracterului său irational[13]. Pe de altă parte, Cassirer subliniază că la Platon, ,,dreptatea" şi ,,dorința de putere" sunt antagonice. Prima este susținută de rațiune, iar cea dea doua este sprijinită de mit[14].

La Pârvan o legătură perpetuă și imobilă, transpare într-un mod aparte, pentru că viața individului ,, e doară un dar al zeilor cari ocrotesc Statul; şi întrucât Statul continuă a inflori,

[5]Leo Strauss, *Cetatea şi omul*, Editura Polirom, Bucureşti, 2000, p. 6;
[6] Ernst Cassirer, *Mitul statului*, Institutul European, Iaşi, 2001, p. 22-25;
[7]„Poate că nu există nici o tensiune sau un conflict mai mare în istoria culturii intelectuale greceşti decât între gândirea sofistă şi cea socratică. Însă, în ciuda acestui conflict, sofiştii şi Socrate au căzut de acord în privinţa unui postulat fundamental. Ei erau convinşi că primul deziderat al oricărei teorii filosofice este o teorie raţională despre natura umană. Toate celelalte probleme pe care le tratase până atunci filosofia socratică au fost declarate ca fiind secundare şi subsumate acesteia(...)Ţelul lor comun era acela de a „umaniza" filosofia, de a transforma cosmogonia şi ontologia în antropologie(ibidem p. 83)
[8]Platon, *Republica*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986, 445c
[9] ibidem , 544d
[10]ibidem , 445d.
[11] ibidem
[12] ibidem
[13] Ernst Cassirer, *Mitul statului*, Institutul European, Iaşi, 2001, p. 101;
[14] ibidem p. 105;

BDD-A29676 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:29 UTC)

moartea nu e pentru cetăţean decât o senină odihnă bine meritata”[15]. Să vedem cum înțelege gânditorul român dualitatea existenței, care pendulează între individual și social. Viața individuală este descrisă prin ,,simţirea în dreapta şi în stanga a aproapelui: că omul e prin excelenţă un animal sociabil, se demonstrează nu prin opera păcii — care are numai foloase chiar pentru individul izolat— ci prin opera războiului; animalele nu poartă războaie: conflictele lor sunt individuale, pricina conflictului fiind individuală; oamenii poartă războaie şi indivizii mor cu entuziasm pentru motive total străine de binele lor personal: au murit o vreme, în războaie groaznice, pentru a face să biruiască cutare credinţă religioasă; astăzi mor pentru ideea naţională; mâine, când naţionalitatea va ajunge ca şi religia o chestie de conştiinţă a individului, vor gasi alta idee, pentru care să poată muri în comun : omenirei îi trebuie întotdeauna o idee pentru care să sângereze: fără sânge nu e nobleţă; pacea ca atare nu e decât odihna între războaie”[16]. Pe lângă toate acestea intervine și latura socială materializată prin școală, biserică, armata, meseria, factorul politic. Toate acestea reprezintă elemente ale socialului care încorsetează individul influențând Eul. Pe de altă parte Statul este obiectul unui adevărat cult, prin care se exprimă și se organizează viața națiunilor. La fel se întâmpla și cu grecii și tracii pârvanieni. Cu toate că a fost un singuratic, Pârvan a avut luciditatea necesară pentru a vedea legătura dintre om și societate, dintre individ și semenii lui. Este vorba de o legătură indestructibilă, fără de care individul nu ar putea exista, astfel dezvoltându-se ,,toate talentele”, formându-se ,,gustul” și ,,chiar prin cunoaștere progresivă, se face începutul pentru întemeierea unei mentalități care poate transforma cu timpul dispoziţiunea primitivă spre moralitate în principii practice determinate și astfel, în sfârșit, un acord social produs prin constrângere patologică, într-o unitate morală”[17]. Leo Strauss compunea imaginea filosofiei antice grefând-o pe filosofia politică efectivă, deosebind între natură şi convenţie. El se întreabă dacă societatea omenească, legile ei, dreptatea în sine, sunt ceva de ordin natural sau ar fi rezultatul unei convenţii[18]. Această întrebare naşte cele două laturi în filosofia politică. Este vorba de convenţionalism şi teoria dreptului natural[19]. Să vedem dacă acestea transpar din imaginea pârvaniană a grecilor din Pont, care au influenţat pe traci. ,,Republica” lui Platon îi era cunoscută lui Pârvan, drept pentru care anumite aspecte ale acesteia le vom găsii în scrierile sale. Pentru a arăta explicit propriile sale reflecţii, Pârvan se va folosi de imaginea complexă oferită de coloniile grecești de pe malurile Pontului Euxin. Recompunând viața acestora, el, dă frâu liber propriilor sale concepții despre stat sau existență. Este un lucru care transpare din scrierile sale. Viața grecilor din Pont este una foarte activă în statul lor mic. Să nu uităm că vorbim de un oraș-stat plăsmuit după chipul și asemănarea metropolei. Statul reprezenta un organism politic complex ,,cu funcţiuni numeroase deliberative şi executive - în ale afacerilor interne şi externe, în special în legatură cu războaiele nesfârşite în care trăiau”[20]. În altă ordine de idei, ,,Grecii din Pont dădeau o așa amplitudine autonomiei municipale pe care le-o dăruiseră noii lor ocrotitori, Romanii, încât noi azi, văzând numeroasele decrete pe care «consiliul si adunarea poporului» le dadea la ficcare prilej, fie pentru cutare

[15]Vasile Pârvan, *Memoriale,* Bucureşti, Cultura Națională, 1923, p. 13-14;
[16]ibidem p. 32;
[17]Immanuel Kant, *Despre frumos și bine”,* București, Editura Minerva, 1981, p. 249-250;
[18]Leo Strauss, *Cetatea şi omul*, Editura Polirom, Bucureşti, 2000, p. 28-29;
[19]convenţionalul presupune: omul nu poate trăii singur nefiind înzestrat pentru așa ceva, drept pentru care nevoie de sprijinul semenilor săi; teoriile dreptului natural subliniază că: natura omului este aceea a animalului politic; organizarea politică este în esența ei intimă naturală și nu este nicidecum rezultatul unei convenții; drepturile naturale ale omului sunt reale și nu depind de organizarea și dezvoltarea societății
[20]Vasile Pârvan, *Memoriale,* Bucureşti, Cultura Națională, 1923, p. 33;

BDD-A29676 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:29 UTC)

îmbunătăţire edilitară ori înfrumuseţare monumentală, fie, mai ales, pentru onorarea propriilor concetăţeni ori a străinilor — Greci, Thraci şi Romani— de cari oraşele aveau nevoie pentru binele ce li-l puteau face, avem iluzia că ne aflam încă in nişte State libere greceşti, unde cetăţeanul, de multa ocupaţie ce o are ca factor politic, aproape nu mai are vreme să se ocupe de ale lui"[21]. „Sclavii aveau prilejul sa ia parte la viaţa publică: vedem de pildă sclavi ca membri activi ai asociaţiilor religioase", de asemenea femeile au activitate, „în special în asociaţiile religioase"[22]. Viața socială este una foarte activă, drept pentru care ea covârșește „viaţa individuală, hrănindu-i conştiinţa şi dându-i directivele"[23]. Este prototipul clasic al unui oraş-stat grec, şi este aşa cum arăta şi Strauss, imaginea unei cetăţi de meşteşugari sau artizani. Astfel, fiecare individ, bărbat sau femeie, are o profesie, pe care se va strădui să o facă foarte bine. Nici unul nu se gândeşte la câştigul personal, ci doar la binele comun[24]. Influențele filosofilor antici sunt vizibile, evidente, mai ales când Pârvan scrie despre organizarea Histriei. El pleacă de la concretul inventar arheologic descoperit, recompune viața grecilor din cetate, prilej de a lăsa libere propriile reflecții filozofice despre stat. De aici, din antichitatea greco-romană, aceste reflecții vor merge evolutiv înspre modernitatea noastră, ieșind puternic în evidență tonul gri sau cenușiu al tristeții, contrapus meșteșugit cu atmosfera de veselia și tihna a locuitorilor Histriei și a altor cetăți de pe malul Pontului Euxin. Vorbim despre o îmbinare fericită a cercetărilor de tip arheologic cu reflecția de tip filozofic, nu prea sistematizată însă, dar fermecătoare, reieșită din singurătatea de factură stoică a istoricului român. Socrate[25] arăta că statul a apărut ca urmare a faptului că oamenii se află în absoluta imposibilitate de a trăii singuri şi de asemenea nu-şi pot realiza în mod individual toate cele necesare traiului, nevoile zilnice. Apre astfel specializarea şi diviziunea muncii: agricultorul, cizmarul, etc. De aici va rezulta şi cooperarea[26]. Platon descria statul ideal ca pe un organism, existând între părțile sale componente, legături perfecte. Acest organism înglobează toate manifestările umane, cele social politice ocupând un loc important. Este vorba de o închegare și relaționare ideală între întreg și elementele constitutive, între om și putere, precum și în ceea ce privește aplicarea legii. Cu toate acestea, temelia statului este asigurată de unitatea cetățenilor, fără de care întregul edificiu s-ar prăbuși. De aici va rezulta caracterul universal al statului în viziunea platoniciană, interesele fiecărui cetățean fiind identice cu ale comunității din care face parte. Statul promovează legile fără de care comunitatea nu ar putea dăinui. În fruntea statului platonician se află aristocrația. Aici Platon merge pe două formule. Una aparține înțelesului potrivit căreia, prin conceptul de aristocrație, puterea poate aparține unei singure persoane, iar pentru a doua formulă este similară ideea conducerii statului de către mai multe persoane, în sensul celor mai buni, destoinici, evoluați din punct de vedere spiritual, morala cetățenilor se răsfrânge în mod indisolubil asupra cetății din care fac parte[27]. Cu alte cuvinte, este vorba de un întreg unde totul funcționează perfect. Virtutea are ca atribuție

[21] ibidem p. 34;
[22] ibidem
[23] Petre Marcu-Balș, *Pârvan și filozofia statului,* în *Gândirea,* nr. 4, an VIII, 1928;
[24] Soldaţii sunt artizanii libertăţii; filosofii sunt sinonimi cu virtutea, cumpătarea, dreptatea; astronomul area în aria sa de interes cerul, Zeul este creatorul Ideilor cu character etern. (Leo Strauss, *Cetatea şi omul*, Editura Polirom, Bucureşti, 2000, p. 88100)
[25] Din perspectiva lui Socrate, politica reprezintă arta de a conduce sau comanda oamenii şi este atributul înţeleţilor; democraţia nu este o metodă eficientă de guvernare; prin metoda maeuticii, el va încerca să scoată la iveală adevărul; pe cale de consecinţă din ideile prezentate şi discutate vor rezulta tezele efective şi de aici apare o regulă generală, împărtăşită tuturor prin educaţie;
[26] Platon, *Opere*, I (369b-373a)
[27] Olivier Nay, *Istoria ideilor politice,* Iași, Editura Polirom, 2008, pp. 56-70;

BDD-A29676 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:29 UTC)

menținerea și dezvoltarea justiției și a puterii. Aceștia sunt polii importanți ai cetății. Justiția înseamnă îndeplinirea funcțiilor pentru care cetățenii s-au născut, o implicare totală în viața publică și juridică. Puterea se află în apanajul înțelepților de a conduce statul[28]. Este vorba așadar de un imens organism viu, cu elemente care funcționează la modul ideal, un organicism contractual de factură antică. Toate acestea se vădesc în descrierea stelei lui Anaxandros, descoperită de Pârvan, unde ideile filozofilor antici se întrepătrund, accentuate fiind de către gânditorul român răbdarea, fericirea de a trăi a grecilor și nu în ultimul rând un anumit soi de tristețe. Iată cum trasează Pârvan tușele acestui tablou: ,,Avem, până acum, cel puțin, din Histria și Apollonia – cele mai vechi colonii din Pontul Stâng – dovezi autentice că viața grecească de aici era între secolele VII și IV a. Chr., la fel inspirată cu aceea din Grecia mamă și, fără îndoială, gândurile Grecilor de aici în privința celor veșnice și a rostului vieții omenești, erau perfect asemănătoare cu cele ale Grecilor din Sud"[29]. După această introducere, Pârvan ne arată imaginea vieții sociale și politice, atât de bine concentrată în stela lui Anaximandru din Apollonia. Aceasta, ,,pe la începutul secolului al V – lea, adică pe vremea luptei de la Maraton și a tragediilor eshileene, pe vremea templelor dorice celor mai aspre și pure, ne stă mărturie de perfecta unitate sufletească între Sudul sobru în eroismul său și Nordul simplu în seninătatea sa modestă și săracă: inimitabil în simplicitatea austeră a liniilor, în grația sobră a gesturilor, în viața latentă sub relieful abea pronunțat, stă fiul lui Anaxandros, rezemat într-un toiag lung – în atitudinea bătrânilor din friza Partenonului – cu capul plecat tare spre pământ, jucându-se ca în ceasurile lui de seninătate deplină din viață, cu câinele lui, pe care îl momește cu hrană, după care animalul se ridică zadarnic în două picioare, ca s-o apuce". Aici, între ,,vecinicia acestei scene de simplicitate senină a sufletului omenesc blând și între vecinicia scenelor de pe friza Partenonului nu e deosebire. Aceeași deplină liniște, venind din aceeași armonie între lupta vieții și scopul vieții: consacrată toată Statului; aceeași împăcare întru odihna de veci după o viață de jertfă și glorie întru binele public". Este însăşi imaginea conducătorului în accepţiunea platoniciană şi de ce nu stoică. Potrivit lui Platon, statul ideal este acela prin care fiecare individ, bărbat sau femeie se identifică cu comunitatea socială în sine. Statul este acela care generează legi armonioase pentru toţi cetăţenii, în faţa cărora aceştia trebuie să se supună. Stela cuprinde și o inscripție al cărui înțeles adânc se referă la ,,aceleași gânduri ca în Grecia luptelor pentru libertate", iar ,,idealul vieții e acela de a excela în meseria ta și de a nu ridica asupră-ți vorbele rele ale nici unui concetățean; moartea e o fatalitate, e un sorț care și se trage de la Moire mai curând ori mai târziu; de prisos să te scoli împotriva ei; deajuns că ți-ai încheiat viața fără ați imputa nimic asupra ei"[30]. Este evidenă linia stoicismului urmată aici de Pârvan, care continuă prin a arăta propriile sale gânduri referitoare la stat sau la viață, întregind imaginea de altădată a fostelor colonii grecești de pe malul Pontului. Gânditorul român, referindu-se la reprezentarea și imaginarul celui mort(în antichitatea greco-romană), arată că, aceasta ,,n-are de ce să fie amărâtă, cu cât e mai senină, cu atât răspunde mai deplin sentimentului de mulțumire de sine, cu care cel răposat e pus să vorbească despre viața sa armonios sfârșită: viața lui e doară un dar al zeilor care, ocrotesc Statul; și întrucât Statul continuă a înflori, moartea nu e pentru cetățean decât o senină odihnă binemeritată"[31]. Pârvan va încerca să ne transmită propriile reflecții cu privire la crearea statului roman, la importanța influenței pe care acesta o avea asupra popoarelor din jurul

[28]ibidem
[29]Vasile Pârvan, *Memoriale,* București, Cultura Națională, 1923, p. 12-13;
[30]ibidem p. 13;
[31]ibidem p. 13-14;

BDD-A29676 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:29 UTC)

său. Platon arăta că aristocrația este forma de guverământ perfectă, dar care se perverteşte mai apoi în timocrație. Din timocrație se va ajunge la democrație, iar de aici la anarhie, un tip de guvernare unde legea nu are nici o valoare şi unde asistăm la intrarea în scenă a tiranului[32]. Spre deosebire de Platon şi mai apoi de Aristotel, care au trăit toate acestea, Pârvan se va transpune în locul cetățeanului grec dintr-una dintre coloniile greceşti de pe malul Pontului Euxin. Exercițiu intelectual de excepție, în urma căruia reprezentările geopolitice ale lumii antice se vor constitui într-un tablou istoric şi filozofic cu o transgresare nelimitată. Iată cum îşi creionează Pârvan apariția şi întinderea puterii romane, unde aceasta ,,ni se arată în aceea, că înfățişa pentru sine ca şi pentru toate popoarele pământului, nu autoritatea organizator-nivelatoare a unui administrator tiran, păzind cu străşnicie liniştea şi asigurând buna stare, folositoare tuturora, nu gloria cuceritoare de suflete a unui dionysiac supunător al întregului pământ, nu hieratica încorporare a unor zei atotputernici şi cruzi, în trupul unor muritori proclamați zei, şi adorați cu teamă şi supunere de robi, de cei credincioşi lor, nu strălucirea superioară a unei mari cetăți a cugetării geniale suprapământene, nu aspra autoritate rațională a unui consiliu de administrare prin delegații date unor regi, unor mari preoți, unor bătrâni collegiați, ori unor generali, - ci, un nou fel de religiune”[33]. Dacă Platon venea cu un determinism destul de strict în privința succesiunii formelor de guvernământ, Pârvan transpune cu totul altceva, având conotații profund filosofice. Iată că, pentru ,,întâia oară şi – până azi – pentru cea din urmă, în istoria omenirei se creă acel măreț concept al Statului-Zeu, cu teribila voință a unei divinități abstracte, Roma, căreia împăratul însuşi nu-i era decât un alcolyt divin şi de la care proceda, toată maestatea, toată puterea, toată gloria, - acea religie politică, în care fiece credincios admis la mysterii era un membru cetățean cu depline drepturi egale, chiar celor ale împăratului zeu, asemenea căruia era în dreptul său de a deveni oricând prin singură devotarea lui întreagă cultului Zânei-Mame”[34]. Roma cea strălucitoare şi veşnică, în accepțiunea lui Pârvan, ,,nu-şi lua de pristav al ordinelor ei imutabile pe muritorul făcut o clipă preot suprem al cultului ei, ci pe întregul popor al credincioşilor ei, în abstracția lui supraumană:<<Senatul şi Poporul Roman>>”[35]. A fi cetățean roman înseamnă ,,a fi un om de specie unică, a fi membru al imensului colegiu religios militant al adoratorilor Romei, a fi însuşi participant la puterea şi la Gloria Romei”. Şi prin urmare aceea ce ,,nici geniul incomparabil al Greciei, prin brațul eroului sublime unic, Alexandru fiul lui Filip, aceea ce nici regii-zei ai Orientului, aceea ce nici teribilii servitor ai lui Alah, n-au putut realiza în marile diluvii de sânge, cu care au inundate pământurile ce voiau să şi le modeleze după sine, - a fost etern creat, dintr-o singură încordare, în două secole, de Statul-Zeu al Romei, Nemuritoarea”[36]. Mai mult, dacă ,,cultul religios al Statului –Zeu, Roma, cu templele, preoții şi colegiile ei de slujitori, atrăgea fără putință de opunere pe toți cei ce-i veneau aproape, făcându-i credincioşi ai noii religii, apoi viața romană în toate formele ei concrete, era o unică clădire de piatră, un templu unic, cât însuşi imperiul de mare”[37]. Referitor la mărețul imperiu al Romei, cuvintele lui Pârvan sunt profunde, el arătând că, acesta era ,,o răbdătoare, simetrică, armonioasă, uriaşă construcție a unui singur, divin arhitect: cu drumuri, oraşe, granițe, poduri, cetăți, apeducte, băi, amfiteatre zidite ca pentru vecie, zidite deolaltă, legate între ele, ca o singură

[32]Olivier Nay, *Istoria ideilor politice*, Iaşi, Editura Polirom, 2008, pp.60-66;
[33]Vasile Pârvan, *Memoriale*, București, Cultura Națională, 1923, p. 186;
[34]ibidem p. 186-187;
[35]ibidem p. 187;
[36] ibidem
[37]ibidem

BDD-A29676 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:29 UTC)

neasemănată rețea, din care nu scăpau marei strângeri, între firele ei nesfârșite, nici națiunile, nici indivizii odată cuceriți”[38].

Roma cea măreață și veșnică a jucat astfel rolul unui preot cu o puternică acțiune de convertire, pe care nici o națiune nu a putut-o înlătura sau refuza, purtată în numele unei religii deosebite puse în slujba tuturora. Forța este exclusă, cuvântul cucerire nu este întrebuințat de Pârvan. Influențele lui Platon și a școlii stoice sunt vizibile. La guvernare se acorda credit aristocrației, sau în cel mai bun caz unei forme, să-i spunem mixte, aceasta fiind promovată în mod direct de școala stoică, influențată de Platon. Aceeași școală stoică, afirma că statul are ca principală grijă organizarea vieții umane, lucru întrevăzut de Pârvan atât la romani dar și la cetățenii din coloniile grecești. Principiile școlii stoice se regăsesc în continuarea reflecției pârvaniene, care arată că statul se bazează pe ideea transcedentală, ,,absolut contrarie experienței bilogice, a mandatului legal și al interesului etic social”[39]. Din perspectiva stoică, atât de dragă lui Pârvan, statul reprezintă cetatea omului înțelept fundamentată pe liniștea, libertatea, armonia, pacea interioară. Raţiunea este cea care ne conduce la concluzia că ordinea în societate nu este ceva natural şi ea naşte conflicte şi pasiuni, acestea putând fi controlate de înţelept. Binele social este acela care poate fi atins doar după absoluta dobândire a binelui individual[40].

La romani este subliniată pe lângă toate acestea credința în Statul Zeu, ca formă de supunere aproape benevolă a oamenilor în fața lui. Omul este cel care își organizează viața în conformitate cu ,,liniile” convieţuirii sociale spunea Aristotel. Acesta subliniase că apariția, dar și existența statului este strâns legată de caracterul social al omului, iar dreptul natural se află în strânsă legătură cu cosmopolitismul, atât de evident în cadrul imperiului Romei[41]. Potrivit lui Aristotel, statul este acel ceva de imediată și strictă necesitate, aflat în legătură intimă cu binele suprem. Din perspectivă stoică, omul este cetățean al lumii, al unui stat cu accente de universalism, statele fiind pe cale de dispariție în viitor în accepțiunea lor[42]. Între stat și individ, cu alte cuvinte ,,între Eu și Stat”, există o legătură extrem de puternică, exact ca aceea ,,de la organ viu la organ viu”, aceasta presupunând ,,relații” de ,,o condiție subînțeleasă de reciprocă existență”[43]. Eul este ,,compus în cea mai mare parte din elemente sociale, iar componentele exclusiv individuale sunt excepții la regulă”. Astfel, elemente precum ,,familia, școala, biserica, armata, politica, meseria, cutumele aruncă rând pe rând semințele lor în grădina eului”[44]. Aceste elemente sociale au rolul foarte important de a covârși ,,viața individuală, hrănindu-i conștiința și dându-i directivele”. Iar aici ,,Cultul Statului” își găsește un rol pe deplin justificat, acela de a întrona ,,o regulă normală și sănătoasă a colectivităților organizate”[45]. Thracii și grecii vor fi actorii unui astfel de tablou istoric, ei suferind reciproc influențe de la unii la alții. ,,Sufletul omenesc”, subliniase Pârvan, nu va îngloba ,,nimic eterogen și antinomic”, deoarece, ,,fiecare gând nou trebuie altoit pe unul înrudit, mai vechi”. La fel cum ,,numai oamenii cei mai târzii ar fi să aibă fericirea de a locui în clădirea la care a muncit o lungă serie a strămunilor lor(firește că

[38]ibidem p. 188;
[39] Pârvan, Vasile, *Idei și forme istorice*, Editura Cartea Românească”, București, 2003, p. 127;
[40] Frederik Copleston, *Istoria filosofiei,* Editura All, 2008,vol I, p. 346-355;
[41]Olivier Nay, *Istoria ideilor politice,* Iași, Editura Polirom, 2008, pp. 69-76;
[42]Zenon din Citium şi adepţii săi se declarau împotriva sclaviei, a comerţului şi a banilor, dar şi a familiei; ei propun pentru prima dată în istorie ideea statului mondial unic.
[43] Petre Marcu-Balș, *Pârvan și filozofia statului,* în *Gândirea,* nr. 4, an VIII, 1928, p. 145;
[44] ibidem
[45]ibidem

BDD-A29676 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:29 UTC)

fără a avea această intenție), fără a fi părtași la fericirea ce o pregătiră"[46],subliniase Kant în felul său propriu. Astfel, așa cum ,,nemurirea sufletului elenistico-romană trebui să se altoiască pe toate vechile legende homerice și pe poveștile populare despre infern și câmpiile elizee(...)"[47]. Thracii și grecii trăiau într-o adevărată comuniune. Grecii vieţuiau în conformitate cu propriile lor precepte statale, chiar și după cucerirea romană. Cetățeanul grec era profund implicat în viața politică a comunității sale. Pe de altă parte ,,viața în asociații religioase, ori în cluburi social economice, forma alte mici <<State în Stat>> cu magistrații, preoții, << senatul>> și <<adunarea>> lor, special; nu numai cetățenii deplini, greco-romani, și liberții, dar chiar sclavii aveau prilejul să ia parte la viața publică(…)"[48]. Femeile erau extreme de acive la rândul lor în viața cetății, ele fac parte din ,,asociații religioase, ca <<mame>> ale colegiilor, ca protese, ca simple member, iar onorurile publice ale soților ori părinților lor sunt un motiv ca și ele să fie distinse în chip public cu diferite onoruri"[49]. Copiii, de asemenea, de la fragede vârste erau scoși în viața publică, luând parte la diferite manifestări, jocuri, întreceri. Ei erau îngrijiți de ,,maeștrii și învățători speciali, aleși de popor și plătiți cu leafă fixă anuală – în școli publice". La vârsta de 18 ani, tinerii deveneau efebi, ,,ei formând atunci un Stat în Stat". Asociația efebilor, printe altele, dădea ,,decrete pentru lauda publică la sărbători a cutărui personaj, care a făcut vreun bine clubului lor". Existau și alte asociații ale cetățenilor, care dădeau un avânt important vieții publice. De altfel, cetățeanul grec, ,,avea despre sine gândul că fără contribuția lui personală de bani, muncă sau discursuri, patria ar fi mult mai slabă și întreg imperiul ar decade"[50]. Pentru cetățeanul greco-roman îndatoririle sunt multe, el făcând parte din diferite asociații, fiind poate preot sau magistrate, acestea se înmulțesc îngrijorător. Dar ,,suprema satisfacție a unui cetățean din acest timp e să fie proclamat de către cetățenii săi ca binefăcător al patriei sale"[51]. Iată unul dintre marile precepte ale lui Aristotel, acesta arătând că ,,fiecare cetate este o comunitate determinate și că fiecare comunitate a fost alcătuită în vederea unui bine determinat, căci toți acționează în numele a ceea ce li se pare a fi bine"[52]. Stagiritul nu era cetățean al Atenei, dar el admira organizarea politică a acesteia, lui aparține comparația potrivit căreia societatea este asemănătoare unui corp omenesc, iar buna funcționare a părților componente asigură sănătatea întregului. Nici un organ nu poate funcționa în mod independent față de întreg, iar pe cale de consecință, individual nu poate trăi în afara societății. De altfel, societatea în care trăiește individual, ca organizare îi este superioară. La rândul său, influențat de Aristotel, Pârvan, observă în reflecțiile sale că ,,individul nu trăiește prin sine, ci prin societate, ca atare el are nu atât drepturi, cât datorii în societate și, și invers, societatea, care dă individului prin însăși esența ei posibilitatea existenței, nu are atât datorii față de individ, cât drepturi"[53]. Mai mult același Pârvan, crede cu tărie că societatea omenească de oriunde se află ,,în continua evoluție: idealuri politice, economice, religioase, ori de altă natură, îi colorează treptat ori simultan, în perpetuă agitație, sentimentele ei active; idealul social va varia deci potrivit acestor prefaceri, și ceea ce e astăzi bine, mâine va fi rău, ori invers; dar binele ori răul va fi tot rational-etic, va fi tot ideal

[46]Immanuel Kant, *Despre frumos și bine",* București, Editura Minerva, 1981, p. 248-249;
[47]Vasile Pârvan, *Memoriale,* București, Cultura Națională, 1923, p. 15;
[48]Ibidem p. 35;
[49]ibidem
[50]ibidem p. 36;
[51]ibidem p. 37;
[52]Aristotel, *Politica,* București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010, 1252a;
[53] Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice*, Editura Cartea Românească", București, 2003, p. 106-107;

BDD-A29676 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:29 UTC)

valorificat”[54]. Singurul regim politic viabil, acceptat de Aristotel este politeia sau republica, unde priceperea aristocrației de a conduce se împletește strâns cu exprimarea democratică. Cei care se vor face remarcați datorită priceperii lor, vor ocupa funcții publice aferente acestor iscusințe, cu condiția ca ei să fie aleși de comunitate. Politeia este regimul politic potrivit, departe de a fi însă perfect. Pentru a tinde spre perfecțiune, legile ar trebui să nu favorizeze anumite grupuri în detrimental altora, lucru care nu prea este posibil. Suveranitatea poporului, ar trebui să primeze subliniază Aristotel, iar o importanță aparte o are clasa de mijloc, aceasta fiind o contrapondere între săraci și bogați.

Platon uzitează de metoda dihotomiei pentru a scoate în evidență laturile omului politic. Artele auxiliare ale politicii sunt imposibil de împărțit, pentru că ,,o astfel de împărțire n-ar urma articulațiile natural ale genului”[55]. Există mai multe tipuri de împărțire a părților, de diviziune: cea a multiplicităților nedefinite, apoi dihotomia mediană, diviziunea naturală prin număr minim de părți definite. Platon se va opri la ultima, socotind-o ideală pentru delimitarea clară a omului politic, pentru auxiliarii regimului politic și pentru constituții[56]. Urmând liniile trasate, Platon credea că domeniul politic poate fi descris sau înțeles pe cale rațională. Astfel, într-un cadru mai larg se poate afirma că ,,toate diseminările în părți care sunt specii și care aparțin în mod natural și esnțial genului sunt circumscrise ideii implicite că fiecare specie se găsește delimitată printr-o funcție precisă și de o sferă de acțiune care îi este proprie”[57]. Există unele neclarități aici, dar Platon merge pe idea conform căreia, din definiția omului politic sunt eliminați slujitorii și preoții. Vor rămâne doar acei oameni care dețin știința politică. Aceștia sunt împărțiți după numărul lor, făcându-se referire la un regim politic ideal și la o constituție model[58]. Pârvan este cunoscătorul acestor scrieri platoniciene și profitând de lucrările arheologice de la cetățile grecești, în special cele de la Histria, își expune propriile reflecții în legătură cu clasa politică de aici, cu omul politic grec, analiza sa continuând și mai departe de antichitatea greco-romană. Sugestiv este redat de către Pârvan acel fragment din decretul lui Acornion din Dyonisopolis, care surprinde mulțumirile aduse de cetate omului politic, preocupat de binele general al societății în care trăiește. Fragmentul este extreme de sugestiv arătând că, ,,și poporul să arate că cinstește pe bărbații de ispravă și care-i sunt binefăcători, a hotărât, consiliul și poporul, ca să laude pentru toate aceste fapte pe Acornion al lui Dionysios și să-l încoroneze pe dânsul la sărbătoarea Dionysiilor cu o coroană de aur și să-i ridice o statue de bronz și să-l încoroneze și pe viitor în fiecare an la Dionysii cu o coroană de aur și să i se dea pentru ridicarea statuii locul cel mai de vază în viața publică”[59]. În Olbia, Niceratos al lui Papias va avea parte de o inscripție onorifică datorită binefacerilor sale eroice de pe câmpul de luptă, dar și datorită celor săvârșite în conducerea cetății. Pentru acesta, Senatul și poporul au hotărât ca ,,să-l încoroneze pe și în fiecare an la adunarea pentru alegerea magistraților ți la jocurile de pe hippodrom închinate lui Achilleus după oracolul zeului pythic, (...), pentru ca și ceilalți cetățeni să devină mai zeloși întru binefacerile către patrie, văzând pe binefăcători împodobiți cu onorurile care li se cuvin”[60]. Pârvan, încercând să surprindă esențele intime ale conceptului de stat și rolul jucat de acesta în viața poporului geto-dac, dar și al altora, ne vorbește despre viața interioară a individului,

[54]ibidem p. 108;
[55]Vasile Muscă, Alexander Baumgarten, *Filosofia politică a lui Platon,* Editura Polirom, București, 2006, p. 189;
[56]ibidem
[57]ibidem
[58]ibidem p. 190;
[59]Vasile Pârvan, *Memoriale,* București, Cultura Națională, 1923, p. 37;
[60] ibidem

BDD-A29676 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:29 UTC)

marcată la început instinctual. Deoarece, ,,subconștientul și iraționalul" vor forma ,,structura primară" și vor da ,,direcțiile fundamentale ale eului". Mai mult, fenomenele conștientului ,,sunt dirijate de viața obscură și formidabilă asubteranelor interne unde zac experiențele ancestrale, memoria speciei, afinitățile și repulsiile fără motivare conștientă acum, dar care se bazează pe evenimentele anterioare"[61].

În concluzie, elemental unificator al poporului nostru este conştiinţa autohtoniei naţionale, sinonimă cu conştiinţa culturală. Rolul statului este acela de a susţine cultura singura în măsură să dezvolte un oarecare progres în interiorul neamului omenesc. Pârvan merge pe linia kantiană, de la care nu se abate. În statul pârvanian, natura, adică biologicul, instinctualul, chiar dacă este pe o treaptă inferioară, constituie un motor al progresului istoric, întrucât aici în cadrul unui proces cu valenţe fiziologice apare raţiunea. Prin raţiune genul uman se dezvoltă, transmiterea cunoştiinţelor făcându-se de la o generaţie la alta şi nu de la un individ la altul[62]. Kant ne vorbește despre Providență, aceasta în înțelepciunea sa extrem de adâncă, îndreaptă lumea spre obiectivul final. La Pârvan, Cosmosul reprezintă universul, divinitatea, şi forţele acesteia în integralita lor. Kant aduce în discuţie socialitatea antisocială, ca formă a conflictului de a accepta opiniile altora şi tendinţa de a urma propria sa gândire[63]. Pârvan adoptă mecanismul kantian, vorbind despre libertatea fiecărui individ de aşi urma ideile, de a zbura ,,fără oprire şi fără hotar". Luminarea kantiană se va face însă cu strictă referire la cultură, într-un stat pârvanian susţinător a acesteia. Statul Cultură este nevoit a susţine cunoaşterea şi şcoala. Profesorul are un rol deosebit de important, el fiind autorul dematerializării fără cruţare, înlăturării biologicului şi primitivismului.

BIBLIOGRAPHY

1. Aristotel, *Politica*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010
2. Cassirer Ernst, *Mitul statului*, Institutul European, Iași, 2001;
3. Copleston Frederik, *Istoria filosofiei*, Editura All, 2008
4. Kant Immanuel, *Despre frumos și bine*, București, Editura Minerva, 1981
5. Miroiu Adrian, *Introducere în filosofia politică,* Iaşi,Editura Polirom,2009;
6. Marcu-Balș Petre, *Pârvan și filozofia statului*, în *Gândirea*, nr. 4, an VIII, 1928
7. Muscă Vasile, Baumgarten Alexander, *Filosofia politică a lui Platon*, Editura Polirom, București, 2006
8. Nay Olivier, *Istoria ideilor politice*, Iași, Editura Polirom
9. Leo Strauss, Cetatea şi omul, Editura Polirom, Bucureşti, 2000;
10. Pandrea Petre, Soarele melancoliei", București, Editura Vremea, 2005
11. Pârvan Vasile, *Memoriale*, București, Cultura Națională, 1923
12. Pârvan, Vasile, *Idei și forme istorice*, Editura Cartea Românească", București, 2003,
13. Platon, Republica, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986

[61] Petre Marcu-Balș, *Pârvan și filozofia statului*, în *Gândirea,* nr. 4, an VIII, 1928, p. 145;
[62] Immanuel Kant, *Despre frumos şi bine*, București, Editura Minerva, 1981, p. 254-255;
[63] ibidem

BDD-A29676 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:29 UTC)

BDD-A29676 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:29 UTC)